

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОГО МИСЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ

У статті досліджуються особливості реалізації компетентнісного підходу до формування мисленнєвої діяльності підлітків у процесі музичного навчання загалом та під час удосконалення музично-інтонаційного словника учнів. Компетенцію ми розуміємо як сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, сукупність знань, умінь, навичок та способів діяльності. Також виокремлюємо поняття компетентність як володіння людиною відповідною компетенцією, що містить її особистісне ставлення до предмета діяльності. Компетентнісний підхід в освіті пов'язаний з особистісно орієнтованим і діяльнісним підходами до навчання, оскільки ґрунтується на особистості учня та може бути реалізованим і перевіреним тільки в процесі виконання конкретним учнем певного комплексу дій.

Об'єм музичного мислення розглядається нами з точки зору розвиненості музично-інтонаційного словника учнів, удосконалення якого створює основу для формування здібності поєднувати окремі музичні враження в цілісну картину музичного мистецтва, і творчого прояву учня-підлітка в музиці.

Мислення як процес пізнання предметів або явищ включає пошук зв'язків: зовнішніх і внутрішніх, істотних і неістотних. У музичному мистецтві особливо важливий зв'язок явищ у русі, мінливості в співвідношенні звучних елементів.

Інтонаційний словник ми розуміємо не як словник музичних термінів, а "запас" музичних інтонацій, які сподобалися, запам'яталися учням.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентність, компетенція, мислення, музичне мислення, інтонація, музично-інтонаційний словник.

В статье исследуются особенности реализации компетентностного подхода к формированию мыслительной деятельности подростков в процессе музыкального обучения в целом и при усовершенствовании музыкально-интонационного словаря учащихся. Компетенцию мы понимаем как совокупность взаимосвязанных качеств личности, совокупность знаний, умений, навыков и способов деятельности. Также выделяем понятие компетентность как владение человеком соответствующей компетенцией, содержащую ее личностное отношение к предмету деятельности. Компетентностный подход в образовании связан с личностно ориентированным и деятельностным подходами к обучению, поскольку основывается на личности ученика и может быть реализован и проверенным только в процессе выполнения конкретным учеником определенного комплекса действий.

Объем музыкального мышления рассматривается нами с точки зрения развитости музыкально-интонационного словаря учащихся, совершенствование которого создает основу для формирования способности сочетать отдельные музыкальные впечатления в целостную картину музыкального искусства и творческого проявления ученика-подростка в музыке. Мышление как процесс познания предметов или явлений включает поиск связей: внешних и внутренних, существенных и несущественных. В музыкальном искусстве особенно важна связь явлений в движении, изменчивости в соотношении громких элементов.

Интонационный словарь мы понимаем не как словарь музыкальных терминов, а "запас" музыкальных интонаций, которые понравились, запомнились ученикам.

Ключевые слова: компетентносний подход, компетентність, компетенція, мышление, музыкальное мышление, интонация, музыкально-интонационный словарь.

The article deals with the peculiarities of competence approach to the formation of adolescent mental activity in the music training in general and in the improvement of musical intonation vocabulary students. Competence we understand as a set of interrelated personality traits, body of knowledge, skills and ways of life. Also, the concept of competence as a separate group ownership man respective competence, containing her personal attitude to the subject activity. Competence approach in education linked to personality oriented and active approach to learning, as based on the individual student and can be implemented and tested only in the performance of specific student specific set of actions.

Volume of musical thought before us in terms of development of musical intonation vocabulary of students, improvement which forms the basis for the formation of the ability to combine individual musical experience into a coherent picture of the music and creative expression teenage student in music.

Thinking as a process of learning the objects or phenomena including search links, external and internal, essential and non-essential. In the musical art of communication is especially important phenomena in movement, variability in the ratio sounding elements.

In this article we understand intonation dictionary not as a dictionary of musical terms, we understand it like a "stock" of music intonations that pupils remember.

Keywords: *competence approach, competence, jurisdiction, thought, musical thought, intonation, musically intonation dictionary.*

Перехід від авторитарної освіти до гуманістичної педагогіки співробітництва, що розпочався у сучасному вітчизняному шкільництві, висуває нові вимоги до підготовки випускників середньої загальноосвітньої школи, серед яких – необхідність формувати людину компетентну, тобто здатну до активної участі в суспільному житті, до самореалізації та постійного самовдосконалення. Оскільки компетентність особистості стає вирішальною умовою та показником успішності людини в житті загалом, то виникає потреба у такій підготовці і у спеціалізованих позашкільних закладах, які впливають на професійну діяльність зокрема.

Поняття “компетенція” та “компетентність” для української педагогіки є відносно новими, тому зустрічаються різні їх тлумачення. У професійній педагогіці також немає одностайного підходу до розуміння компетентнісного підходу і шляхів його впровадження в освітню діяльність, тому ця проблема є предметом подальших перспективних дискусій і досліджень.

Здебільшого компетенцію розуміють як сукупність взаємопов’язаних якостей особистості, сукупність знань, умінь, навичок та способів діяльності. Але поряд із цим поняттям виокремлюють і компетентність як володіння людиною відповідною компетенцією, що містить її особистісне ставлення до предмета діяльності. Компетентнісний підхід в освіті пов’язаний з особистісно орієнтованим і діяльнісним підходами до навчання, оскільки ґрунтується на особистості учня та може бути реалізованим і перевіреном тільки в процесі виконання конкретним учнем певного комплексу дій. Він потребує трансформації змісту освіти, перетворення його з моделі, яка існує об’єктивно, для “усіх” учнів, на суб’єктивні надбання одного учня, які можна виміряти. Компетентнісний підхід акцентує увагу на результатах освіти, причому як результат освіти розглядається не сума засвоєної інформації, а здатність людини діяти у різних проблемних ситуаціях.

Проблема вдосконалення системи освіти шляхом упровадження компетентнісного підходу активно обговорюється у педагогічній науці. Розв’язання окресленої проблеми започатковане у працях Дж. Равена, А. Л. Андреева, І. О. Зимньої, А. В. Хуторського, Г. Селевка, О. І. Пометун, Р. Пастушенка, О. В. Овчарук та інших вітчизняних і закордонних дидактів [4, с. 13].

Впровадження компетентнісного підходу у музичну освіту передбачає підготовку спеціалістів нової формації, що не лише володіють знаннями та уміннями музикування, а здатні аналізувати художньо-соціальні явища, застосовувати мистецтво, зокрема музику, для духовного розвитку.

Мета нашої статті полягає в обґрунтуванні актуальності компетентнісного підходу до формування музичного мислення підлітків у процесі музичного навчання.

Передусім, зазначимо, що мислення – це особлива ідеальна діяльність людини, яка виникає, формується, розвивається в суспільстві, коли людина перебуває у певному соціокультурному середовищі і вступає в багатогранні відносини з природним і соціальним світом, що її оточує. На сучасному етапі мислення людини є об'єктом дослідження багатьох наук: психології, соціології, логіки, теорії штучного інтелекту та ін.

Відомо, що основними функціями мислення є: пізнавальна (відображення світу і самовідображення); проектувальна (побудова планів, проектів, моделей практичної і теоретико-пізнавальної діяльності); прогнозована (прогнозування або передбачення наслідків своїх дій, своєї діяльності, прогнозування майбутнього); інформаційна (засвоєння інформації про знання та її смислове перероблення); технологічна (розроблення правил, норм, стандартів, рецептів життєдіяльності людини і суспільства в різних формах та проявах); рефлексивна (самопізнання розуму, самоаналіз); інтерпретаторська (тлумачення, осмислення продуктів людської культури) тощо.

Проблема формування музичного мислення є однією з актуальних в музикознавстві, музичній педагогіці і психології. У музикознавстві вже є спроби створити цілісну концепцію музичного мислення на основі вживання ідей сучасної психології, естетики, лінгвістики, теорії інформації, кібернетики тощо. Але найбільш ефективним, на наш погляд, є підхід до музичного мислення з боку суто музики.

Специфіка музичного мислення в творчості, виконанні, сприйнятті спонукає нас глибше проникати в природу музичного мистецтва і саме там шукати відповіді, які необхідні сьогодні музичній педагогіці.

Суть музичного мистецтва полягає не в конкретиці зображення будь-яких картин або явищ, а в узагальненому вираженні в музиці відчуттів, думок, ідей. Аби найбільш узагальненим чином підійти до проблеми музичного мислення, спробуємо порівняти її із стрижневими сторонами мислення. Крім того, закони мислення в музиці, безумовно, співвідносяться із загальними законами і принципами мислення взагалі.

У філософському аспекті на особливу увагу заслуговують три основні функції мислення: пізнання істотних зв'язків і відношення предметів та явищ, творче створення нових ідей, здібність до виокремлення, утримання і оперування всім об'ємом понять, образів. З психологічної точки зору мислення – це цілеспрямоване використання, розвиток і накопичення знань.

Ці трактування не суперечать один одному, а багато в чому збігаються і доповнюють один одного, тому що в кожному з філософських аспектів присутні психологічні і навпаки. Аналіз різних підходів до вивчення мислення привів нас до виділення трьох найважливіших аспектів розвитку музичного мислення учнів-підлітків: це об'єм, зв'язок і творчість. Розглянемо загальні музичні основи цих трьох аспектів і специфіку їх формування під час музичних занять з окремо взятим учнем, використовуючи при цьому компетентнісний підхід до навчання музики.

Розвинене мислення людини характеризується здатністю утворення змістовних абстракцій, що допомагають відтворювати цілісність явища, процесу або предмету. Психологи давно наполягають на ранньому розвитку у школярів здібностей до утворення змістовних узагальнень, виокремлення таких сторін, властивостей і станів предмету, які характеризуються самостійністю. Це дозволяє в стислому вигляді охоплювати різноманіття предметів, зводити їх в певні групи або класи.

Звідси виникає питання: що може виконувати роль змістовної абстракції, яка володіє певною самостійністю і цілісністю, і яка дозволяє здійснювати вищезазначені розумові операції в музичному мистецтві? Відповідь одна – інтонація. Але не в звичному розумінні музикантів – чиста або нечиста, а в підході до інтонації як до сенсу. Такий підхід був розроблений Б. В. Асаф'євим в його інтонаційній теорії. У цій теорії під інтонацією, в широкому плані, розуміється зміст промови, її психічний тонус, настроєність. У вузькому – “фрагменти музики”, “мелодійне утворення”, “пам'ятні миті”, “зерна-інтонації”.

Об'єм музичного мислення пропонуємо розглядати з точки зору розвиненості музично-інтонаційного словника учнів, удосконалення якого створює основу для формування здатності поєднувати окремі музичні враження в цілісну картину музичного мистецтва, і творчого прояву учня-підлітка в музиці. Дійсно, якщо в учня немає “слів” (“фрагментів музики”) в його інтонаційному словнику, то, звичайно, він не може стежити за появою в творі нових інтонацій, порівнювати їх і так далі. Тому завдання педагога полягає в тому, щоб накопичувати, поглиблювати інтонаційний словник музиканта-підлітка, а, особливо, формувати і закріплювати в особистісному досвіді учня “пам'ятні миті” з класичних творів. Саме такі форми роботи над розвитком мисленнєвої діяльності учнів позашкільних спеціалізованих музичних закладів, які спрямовані на формування музичної компетенції загалом, видаються нам дуже актуальними і необхідними. Акцент на класичній музиці зроблений не випадково. Досвід роботи багатьох вчителів музики за останні роки показує, що для молодших школярів результативним є використання на заняттях таких класичних творів, як: “Бабак” Л. Бетховена, “Арія Сусаніна” М. Глінки, 3 частина 5 симфонії Л. Бетховена, “Вальс” з балету “Спляча красуня” П. Чайковського, “Ранок” Е. Гріга і ін., які можуть стати улюбленими для учнів. А от для учнів-підлітків цікавими будуть такі класичні шедеври: “Баркарола” П. Чайковського, “Престо” Дж. Пішетті, “Сонатіна” Л. Бетховена, А. Вальс “Арія”, “Марш Чорномора” М. Глінки, “Угорський танець № 5” Й. Брамса, вступ до опери “Запорожець за Дунаєм” А. Гулака-Артемівського, вступ до опери “Кармен” Бізе, 9 симфонія Л. Бетховена тощо. На жаль, поки на уроках частіше домінують дитячі пісні, які переважно мають або ідеологічний, або моралізаторський, або розважальний характер. Здобуваючи музичну освіту у позашкільних навчальних закладах, учні мають можливість систематично ознайомитися з музичними шедеврами. Слід зауважити, що під інтонаційним словником ми розуміємо не словник музичних термінів, а “запас” музичних інтонацій, які сподобалися, запам'яталися учням.

Мислення як процес пізнання предметів або явищ завжди включає пошук зв'язків: зовнішніх і внутрішніх, істотних і неістотних. У музичному мистецтві особливо важливий зв'язок явищ у русі, мінливості в співвідношенні звучних елементів. Основою для спостереження цих взаємозв'язків може стати інтонація. У середині твору одна інтонація викликає іншу, пов'язується з нею. В цілому інтонація в музичному мистецтві стає тією ланкою, яка поєднує воедино всі сторони музичної культури: і факти творчі, і стильові, й еволюцію виразних елементів, і формоутворення. Явище інтонації пов'язує музичну творчість, виконання і процес “слухати – почути”. У масовій музичній педагогіці сьогодні мало розроблених методів роботи, спрямованих на встановлення інтонаційних взаємозв'язків між музичними творами, що вивчаються на уроках, творчістю певного композитора, стилями, жанрами.

Недостатнє обґрунтування подібних методів не дозволяє учням, особливо підліткам, сприймати кожен новий твір цілісно, “бачити” зв'язки нового твору з уже відомими, вивченими, який є подібним за будовою, стильовими і жанровими особливостями музики. А такий регресивний процес гальмує формування цілісного уявлення про музичне мистецтво, як базу повноцінної музичної творчості учня-підлітка. Крім того, занепадає ефективне формування мисленнєвої діяльності окремо взятого учня, адже порушується удосконалення логіко-музичних зв'язків.

Таким чином, можемо зробити висновок, що компетентнісний підхід до формування музичного мислення підлітків у процесі музичного навчання є важливим етапом для поглиблення музичної освіченості загалом.

Література

1. Апраксина О. А. Музыкальное воспитание в школе / О. А. Апраксина. – Москва, 1999.
2. Белобородова В. К. Музыкальное восприятие к теории вопроса. Музыкальное восприятие школьников / В. К. Белобородова. – Москва, 2000.
3. Дмитриева Л. Г. Методика музыкального воспитания в школе / Л. Г. Дмитриева, Н. М. Черноиваненко. – Москва, 2000.

4. Лігоцький А. О. Система різнорівневої підготовки фахівців в Україні (теоретико-методологічний аспект) : автореф. дис... д.пед.наук : 13.00.04 / А. О. Лігоцький. – К., 1997. – 36 с.
5. Михайлова М. А. Развитие музыкальных способностей детей / М. А. Михайлова. – Ярославль : Академия развития, 2003.
6. Холопова В. Н. Проблемы музыкального ритма / В. Н. Холопова. Москва, 2003.

УДК 373.5:78.016

Смородський В. І.

СУТНІСНІ СКЛАДОВІ ВИКОНАВСЬКИХ НАВИЧОК ГРИ НА ФОРТЕПІАНО УЧНІВ ДИТЯЧИХ МУЗИЧНИХ ШКІЛ

У статті розкритті сутнісні складові виконавських навичок гри на фортепіано учнів дитячих музичних шкіл. З позиції засвоєння учнями системи музично-теоретичних, музично-історичних, методичних знань розглянутий процес оволодіння школярами певними вміннями та навичками фортепіанного виконавства. Встановлено п'ять рівнів оволодіння учнями діями, відповідними навчальним умінням і навичкам, які дозволяють втілити вимоги високої ідейно-художньої змістовності фортепіанного виконання, спрямовуючись на опанування професійною майстерністю.

Ключові слова: виконавські навички, гра на фортепіано, учні дитячих музичних шкіл, фортепіанне виконавство, професійна майстерність.

В статье раскрыты сущностные составляющие исполнительских навыков игры на фортепиано учащихся детских музыкальных школ. С позиции усвоения учащимися системы музыкально-теоретических, музыкально-исторических, методических знаний рассмотрен процесс овладения школьниками определенными умениями и навыками фортепианного исполнительства. Установлено пять уровней овладения учащимися действиями, соответствующими учебным умениям и навыкам, которые позволяют воплотить требования высокой идейно-художественной содержательности фортепианного исполнения, и направлены на овладение профессиональным мастерством.

Ключевые слова: исполнительские навыки, игра на фортепиано, ученики детских музыкальных школ, фортепианное исполнительство, профессиональное мастерство.

The article revealing the essential components of the performing skills of piano pupils of children's music schools. From the standpoint of pupils mastering systems musical theory, musical and historical, methodological knowledge of students considered the process of mastering certain skills and habits piano performance. Established five levels of students mastering operations, the training and skills that enable to implement the requirements of high ideological and artistic consistency piano performance, combined with the mastery of professional skill.

Keywords: performing skills playing the piano students of children's music school, piano performance, professional skills.

У сучасних умовах реформування національної системи освіти перед українською педагогікою мистецтва поставлені завдання щодо духовно-культурного розвитку підростаючого покоління, творчо-інтелектуальних можливостей, формування естетичної свідомості, художньо-естетичних потреб, смаків, відчуття і усвідомлення краси й гармонії в мистецтві та житті. Постійний пошук нового, оновлення змісту фортепіанної підготовки учнів у ДМШ, школах мистецтв вимагають від науковців – методистів музичного навчання й виховання нових підходів і знань, нового досвіду у процесі формування виконавських навичок гри на фортепіано. Необхідно зазначити, що підхід з боку викладача фортепіано, вчителя музичного мистецтва повинен бути особистісно-орієнтованим, оскільки кожна